

modo aliorum jura non offendantur; *a.* inter media illa honesta et aliis innocua, sunt etiam associationes illae variae; *e.*

Ad maj. Debet quisque pro suo nutu eligere posse media, nam pro se quisque melior quam ullus alius iudex est utilitatis vel necessitatis mediorum in concreto sumptorum.

Coroll. 1^m Ergo associationes illae, sicut omnis societas, relate ad sua membra sunt media, non finis.

Coroll. 2^m Ergo talis aliqua associatio essentialiter est unum morale seu persona moralis, i. e. quae relate ad sua membra singula habeat jura et officia certa; non vero essentialiter est persona civilis, i. e. quae relate ad societatem civilem habeat jura et officia certa, ab ipsa auctoritate civili agnita et tuenda.

Propositio 192.

Auctoritas civilis habet erga tales societates privatas stricta officia, ut jura earum serventur: sed et habet erga eas jura aliqua, ut intra limites honestatis et innocuitatis publicae contineantur.

Prob. 1^a pars (officia). Jus eas societates efformandi et ineundi est naturale homini, et antecedit ipsam formationem et legislationem societatis civilis, ab eaque est independens natura sua; *a.* erga tales societates, et erga talia jura tuenda, societas civilis habet stricta officia; *e.*

Prob. 2^a pars (jura). Munus auctoritatis civilis est jura membrorum omnium tueri, et in concordiam reducere, eorumque exercitium promovere; *a.* exinde sequitur jus membra singula retinerdi intra limites innocuitatis mutuae; *e.* etiam illas societates.

Coroll. 1^m Ergo jure merito aliquibus societatibus variae imponuntur conditiones, v. c. societates circa res nummarias formatae, computa et rationes suas faciant publicas, certosque retineant reconditos thesauros prudentiae, etc; moderate tamen, pro rei necessitate.

Coroll. 2^m Ergo ut impedimenta aliqua talibus societatibus imponere liceat, debet eorum necessitas impedimentorum ad bonum commune esse clara et patens.

Propositio 193.

Societas secreta, eo sensu quod ignota sit aliis ejus existentia, non potest ab auctoritate civili prohiberi.

Prob. 1° Vix fieri potest quin societates particulares fere omnes, etiam optimae et bono communi maxime utiles, initio saltem sint aliquamdiu ignotae aliis quam suis membris; *a.* ita ex jure impediendi etiam eas, sequeretur jus praefocandi omnes societates inter cives, quod esset iniquum; *e.*

Prob. 2° Plurimae sunt societates particulares valde honestae et utiles, licet non omnibus pateat earum aditus, nec debeant esse omnibus utiles;

a. talium societatum existentia non omnibus, neque ipsi auctoritati civili cognita est, neque ulla est causa cur debeat statim et semper publice denunciari; *e.*

Propositio 194.

Societates secretae, eo sensu quod mediis occultis finem occultum prosequi se profiteantur, auctoritas civilis per se prohibere potest.

Prob. 1° Auctoritas politica jus habet prohibendi quidquid fini sociali adversatur; *a.* societates secretae huic fini natura sua adversantur; *e.*

Ad min. Illae societates; 1) finem suum a fine communi prorsus avellunt, — 2) media quibus utuntur omni coordinationi cum bono societatis subtrahunt, — 3) finem suum et media ad illum ita bono communi praeponunt (ex naturali inclinatione, vel imo ex coactione mutua membrorum), ut potius bonum commune pessumdare velint, quam suum finem et media omittant (haec enim est ratio cur sic se occultent, quia nempe absolute volunt suum finem obtinere, et sciunt fore ut propter bonum commune impediatur).

Prob. 2° Auctoritas civilis jus habet ad ea omnia sine quibus suo munere non posset rite fungi; *a.* non poterit, nisi possit societates secretae prohibere; *e.*

Prob. min. Ut realiter prospiciat libertati et efficacitati tendentiae socialis, debet auctoritas posse investigare et cognoscere ea quae huic libertati et efficacitati tendentiae officere possint, ac proinde cognoscere media et fines societatum particularium, et propterea impedire quominus existant societates secretae; *e.*

Coroll. 1^m Non est secreta reputanda societas cujus finis et media generalia sint omnino nota et manifesta, licet particularia aliqua media abscondat; secus enim vix ulla societas esset licita.

Coroll. 2^m Societas cujus finis omnino notus sit, sed media partim ignota, prohiberi potest, si ex prudenti indicio conjici possit media illa esse inhonesta. De mediorum autem honestate constare poterit potissimum ex probitate plurimorum membrorum et maxime capitum societatis.

Coroll. 3^m Societas utilis vel innocua, cujus finis et media non debeant celari, si injuste proscribitur, nulli officio deest si conatur occulte se iterum constituere.

Objic. 1° Ad finem societatis et bonum commune sufficit delicta reprimere, non praevenire; *e.* — R. *n. ant.* [a] sero punitur delictum cujus irreparabiles sunt effectus, b) poenis attingentur instrumenta, non criminum auctores primi occultiores, c) diuturnis et sollertibus meditationibus infallibilis praeparabitur sceleris exitus et impunitas].

Objic. 2° Odiosum est ea proscribere quae non in se mala sunt; *a.* secretum non est in se malum; *e.* — R. 1) *d. maj.* proscribere sine necessitate, *c;* secus, *n;* — *c. d. min.* non in se malum, sed ex necessitate prohibendum, ob imminens periculum generale, *c;* secus, *n.* — R. 2) *d. maj.* proscribere,

i. e. punire tanquam malum, *c*; impedire tanquam periculosum, *n*; — *tr. min.*

Objic. 3° Eodem jure, easdem ob rationes, prohibendae societates quarum occulta existentia. — *R. n. par.* (nullum periculum si finis et media talia sunt ut non velint occulta manere, etiamsi de facto ob alias rationes societas occulta sit).

Objic. 4° Etiam primi Christiani « legem arcani » habebant; *e.* aut Christianismus aliquando jure proscribendus erat, aut societates secretae proscribendae non sunt. — *R. d. maj.* legem arcani qua vel se occultarent, vel finem et media, vel doctrinam et praecepta celarent, *n.* (« docete super tecta », in Areopago, coram proconsulibus, in apologiis ad Caesares); qua post ortas persecutiones profanationes sacrorum vitarent; et qua doctrinam gradatim pro captu audientium neophytorum exponerent; *c.*

§ 7. DE LIBERALISMO.

Propositio 195.

Liberalismi moderni complexive sumpti, elementum positivum commune est sola vox libertatis, multas conceptuum confusiones involvens, et praeterea nihil nisi negationes.

Stat. quaest. 1) Post universalem institutionum et conceptuum inversionem, gallicam scilicet revolutionem saeculi praecedentis, novum systema res humanas gerendi exorsum est, induitque paulatim nomen libertatis, revolutionis, liberalismi...

2) Hoc systema generatim favet cultui libertatum modernarum, i. e. a) libertati laboris, abolita organisatione laboris ob aequalitatem inter omnes homines obtinendam, — b) libertati ab auctoritate et testamento paterno, abolita libertate paterna testandi, per partitionem aequalem hereditatis inter liberos, — c) libertati absolutae omnis religionis et cultus, abolito actu sociali quo religionis unitas retineretur, — d) libertati preli absolutae, omnia etiam impia et turpia vulgandi, — e) libertati scholarum etiam impiarum et atheorum, — f) libertati associationum absolutae, etiam malarum et secretarum, — g) libertati ab auctoritate regia, variis gradibus obtinendae, per regimen republicanum, vel saltem per regimen parlamentare et populares electiones legumlatorum, et per divisionem auctoritatis in tres potestates separatas: legislativam, executivam, judiciariam.

3) Sed hujus systematis si fructus et opera inspicimus, si theorias et vota audimus, maxime etiam oppositas varietates invenimus; harum omnium quanam sit unitas et intima natura quaerimus.

Prob. 1^a pars (sola vox libertatis). Elementum positivum commune essentiale alicujus systematis debet apud omnes hujus systematis sectatores inveniri, et in omnibus gradibus ejus evolutionis agnosci posse; *a.* apud

varios liberalismi sectatores, et in variis ejusdem evolutionis gradibus nullum aliud elementum commune positivum invenitur praeter solam vocem *libertatis*; *e.*

Ad min. Libertatis definitionem et conceptum si a liberalibus petis; — singularum libertatum si necessitatem vel utilitatem, si practice determinandos limites; — regiminis republicani, vel parlamentarii, vel constitutionalis si necessitatem vel utilitatem vel imo notam essentialem petis, si limites et practicas determinationes; — si libertatem, vel etiam hostilitatem, vel saltem separationem inter statum et Ecclesiam catholicam, qualia esse velint, petis; — non unam sed omnimodas et inconciliabiles responsiones, opposita vota et tendentias videbis; — *a.* praeter enumerata illa, nihil apparet quod possit toti liberalismo commune vel essentiale videri: *e.*

Prob. 2^a pars (conceptuum confusiones). Fere omnia liberalismi placita ad ea reduci possunt quae enunciantur: 1) circa libertatem et servitutem; 2) circa essentiam humanam hominumque aequalitatem et jura inalienabilia; 3) circa auctoritatem ejusque exercitium a populo; — *a.* in his omnibus turpiter omnia passim confunduntur; *e.*

Ad min. In his omnibus tantae ac tam variae passim grassantur confusiones, ut sufficiens et optima omnium responsio sit conceptus claros ac distinctos facere; *v. c.*

1) *Libertas* generatim est potestas non impedita agendi, sed est:

a) *libertas arbitrii*: facultas qua homo ab omni intrinseca physica necessitate expeditus eligit: haec est homini essentialis, neque eam ullus umquam amittere potest: hujus oppositum esset destructio rationis et voluntatis, i. e. vel *mors* vel *amentia* (cfr. psychol.).

b) *libertas moralis*: facultas seu licentia agendi quod a nulla lege prohibetur: haec restringit libertatem arbitrii physicam vinculo morali (leges non proprie diminuunt libertatem, sed eam perficiunt, certius ad finem ducendo): hujus oppositum est *obligatio*.

c) *libertas personalis*: facultas disponendi de se et de sui laboris fructu, quatenus haec dispositio cum certis aliorum juribus non pugnet: hujus oppositum est *servitus*.

d) *libertas civilis*: facultas juribus suis pacate et secure fruendi sub protectione legum civilium: hujus oppositum est *tyrannis*.

e) *libertas politica*: jus singulorum participandi supremam auctoritatem in re publica: hujus oppositum est *monarchia* (haec libertas non est finis societatis civilis, unde nec est necesse ut habeatur; et constat experientia populos non eam appetere, dummodo libertate civili fruuntur).

f) *libertas nationalis*, seu *patriae*, quae etiam aliquando politica dicitur: independentia unius populi ab alio: hujus oppositum est *subjectio*.

2) *Essentia humana* est metaphysice: animal rationale; physice: compositum unum ex anima et corpore. — Huic *essentia* sunt a) sensu stricto: quae sunt partes essentiae; b) sensu latiore: quae ad essentiam necessario

tanquam proprietates consequuntur : facultates vegetales, sensitivae, racionales, appetitivae, libertas arbitrii; c) sensu latissimo : quae ad essentiam exigita sunt tanquam termini relationum ejus, in ipsa essentia fundatarum : finis ultimus, media ad hunc finem necessaria, officia his mediis utendi, et jura his officiis fungendi. — Huic essentiae humanae *accidentalia* sunt plurima facta concreta tum externa tum interna, et varietates essentialium tum quoad qualitates tum quoad intensitatem et modificationes varias. — Huic sunt *inalienabilia* : omnia essentialia; *alienabilia* : omnia accidentalia vel in accidentalibus fundata, v. c. libertas nationalis, politica, civilis, personalis, et aliquae libertates morales non in ipsa essentia fundatae. — Hominibus omnibus est *aequalitas* quoad essentialia; *inaequalitas* multiplex quoad accidentalia.

3) *Auctoritas* est jus societatem dirigendi ad ejus finem; haec est distincta a jure singulorum ad eundem finem *obtinendum* (cfr. prop. 116); — et ejus *exercitium* ab omnibus participandum, i. e. libertas politica, nec necessarium, nec inalienabile, nec semper appetibile et utile est; nec confundi potest cum *electione* et designatione eorum qui exercent auctoritatem; neque obtinetur *omnibus aequaliter* etiam in democratica republica, ubi non omnes imperant sed eos designant qui imperent, et quoad aliqua pauca imperant non quidem omnes sed major numerus.

Prob. 3^a pars (*nihil nisi negationes*). Praeter vocem «libertatis» nihil cogitari potest positivum quod sit omnibus liberalibus commune (si illos in complexu ab initio gallicae revolutionis adhuc, et in omnibus regionibus inspicimus), sed solas negationes submissionis auctoritati, officiorum moralium variorum, eversiones antiquarum institutionum et regiminis, ... et haec non a solis illis qui Ecclesiam odio habent, sed aliquando etiam a bonis et piis!...

Objic. 1° Positivum est, promovere independentiam potestatis civilis ab omni alia auctoritate, v. c. Ecclesiastica; *a*. haec nota est omnibus liberalibus communis (etiam catholicis liberalibus); *e*. — *R. c. maj.* — *d. min.* est illis communis, sed etiam est illis solis propria, *n*; illis et ipsis etiam catholicis communis, *c*. (veram independentiam concedimus et volumus, quod sola calumnia negat, abusivam separationem et hostilitatem nolumus).

Inst. Ergo haec separatio erit nota communis omnibus, et propria solis. — *R. n.* (alii volunt non separationem sed subjectionem Ecclesiae!)

Objic. 2° Nota communis positiva erit : promovere libertatem erroris. — *R. d.* si accipitur ut factum, *n.* (etiam catholici promovent aliquando ut factum necessarium, minus malum); si ut principium, *n. supp.* (caret omni fundamento positivo ratione perspecto, firmo, quod sit apud omnes liberales communiter acceptum).

Propositio 196.

Hujus liberalismi objectiva evolutio necessaria, theoretice ad absurditates, practice ad omnimodas clades ducit.

Prob. *Lex logica* est : ex falsitate vel conceptuum confusione in praemissis, consequentias quaslibet etiam maxime absurdas deduci posse; — *lex psychologica* est : falsas illas consequentias, praesertim in ordine pratico, juvenibus et sollicitantibus passionibus pravis, certo deductum iri; — *lex moralis* i. e. ex hominum more agendi certum, est : apud multitudines humanas fieri non posse, ut consequentiae illae non usque ad ultimas evolutiones et applicationes rigore deducantur; — *a.* ex his legibus rationi certum est, quod et experientia nos jam docuit, liberalismum ad omnes excessus theoreticos et praticos evolutione sua pervenire debere; *e.*

Ad min. Ex his legibus necessarius evolutionis processus erit, incipiendo a voce «libertatis» ac conceptuum confusione; et deducendo alias ab aliis conclusiones, gradus erunt :

1) *Natura humana est essentialiter libera*; — *e. absoluta independentia* est jus hominis primum, inviolabile, inalienabile.

2) Ergo auctoritas vera nulla alia existit, nisi quam sibi ipsi homines libere imponere voluerint (*pactum sociale*).

3) Ergo : a) in ordine privato : *liberum examen* singulis, boni et mali, veri et falsi, proprio judicio; — b) in ordine sociali : *indifferentismus* inter omnes religiones et doctrinas : *libertates modernae* absolutae (cfr. supra) protegendae.

4) Ergo : a) in ordine privato : admittenda ea sola quae sola ratio docet et demonstrat (*rationalismus*); officia nulla nisi naturali lumine imposita (*naturalismus*); — b) in ordine sociali : *separatio Ecclesiae et Status*; nulla positiva protectio Ecclesiae, matrimonium civile, divortii licentia, sepulchra mixta.

5) Ergo a) in ord. priv : admittenda ea sola quae ratio seu experientia docet (*positivismus, materialismus*); facienda ea sola quae praeplacent (*sentimentalismus, moralis independens*); — b) in ord. soc : *hostilitas inter Ecclesiam et Statum*, subjicienda Ecclesia Statui, nulla potestas coercitiva Ecclesiae; schisma et *Ecclesiae nationales*.

6) Ergo a) in ord. priv : indifferentia *pantheismi, atheismi, scepticismi*; sit Deus venter et aurum. — b) in ord. soc : indifferentia auctoritatis et anarchiae; sit auctoritas numero (*suprematia populi essentialis*), jus perpetuum rebellionis, suffragium universale, abolenda poena capitalis; — sed simul reactio ab auctoritatis subjecto vel a factione praepotente : *caesarismus absolutus*, statolatria : status fit finis individuorum, omnia absorbens : *militia universalis* obligatoria, *scholae status obligatoriae* omnibus, *proscriptio* omnium aliarum auctoritatum et Ecclesiae; publicatio bonorum ecclesiasticorum.

7) Ergo a) in ord. priv : *egoismus* et *barbaries*; — b) in ord. soc : nulla hierarchia, omnia sint communia (*socialismus, communismus*); destruantur quae rapi non possunt, ne qua maneat inaequalitas, et ad hoc destruatür imprimis ordo et auctoritatis vestigium quodlibet (*nihilismus russiacus*).

Coroll. Ergo qui initio videbatur liberalismus verum bonumque praeferens, falsum malumque tolerans, mox fit indifferens, ac tandem verum bonumque proscrit, et falsum malumque despotice exaltat; poteruntque successivae phases distingui: 1) *tolerantia* erroris et mali; 2) *jus* erroris et mali; 3) *indifferentia* veri et falsi, boni et mali; 4) *privilegium* falsi et mali, tolerantia veri et boni; 5) *despotismus* falsi et mali, proscriptio veri et boni.

Schol. Illas omnes liberalismi phases non omnes liberales percurrere volunt, sed varii maxima varietate: — 1) *liberales radicales* omnia illa, etiam extrema, tum theoretica tum practica, admittunt; — 2) *liberales doctrinari* seu *mitiores* initia tantum sive theoretica sive practica admittunt, ad extremas consequentias venire nolunt; theoretica magis quam practica tenent; — 3) *semiliberales* seu *catholici liberales* theoretica fere rejiciunt, practica nonnulla admittunt praesertim quoad ordinem sociale, minus tamen quoad ordinem privatum. — Contra hos omnes, *catholici* nec theoretica nec practica ulla admittunt, sive extrema sive mitiora; sed opposita eorum principia cum applicationibus practicis conantur suadere et inducere; liberalismi aliquas applicationes practicas non quidem probant, sed ut mala minora, ad vitanda majora mala, tolerant donec eas tollere possint; quinimo sicubi illas pacto promittere propter pacem et minus malum debuerunt, fideles suo pacto stare volunt, donec communi consensu pactum solvi et in melius mutari possit.

Propositio 197.

Subjectiva huic liberalismo adhaesio, quocumque gradu teneatur, necessario perniciosa est.

Prob. Illis variis liberalismi placitis, prioribus praesertim mitioribus theoreticis, libertatibus scilicet modernis, non omnes eodem modo adhaerent; — sed 1) alii dicunt hoc systema esse *juris naturalis* humani inalienabilis; — 2) alii, illud esse non quidem jus naturale, sed conditionem per se meliorem ad finem societatis civilis: *bonum per se*; — 3) alii, illud esse non quidem bonum per se, sed conditionem meliorem per accidens, scilicet spectata praesenti perfectione civilitatis humanae optabile, *bonum per accidens*; — 4) alii, illud esse malum quidem lugendum, etiam pro praesenti humanitatis statu, sed *malum minus* quam omnis mutatio esse possit, *insanabile*, desperandum, ac proinde totis viribus *retinendum* prout nunc est; — *a.* singuli illi adhaesionis modi perniciosi sunt; *e.*

Ad min. 1 et 2 part. (jus naturale, bonum per se). Systema illud modernum libertatum effrenarum, natura sua obstat quominus auctoritas civilis possit muneris sui parte praecipua fungi (scilicet defensione ab hostibus internis et externis, a deceptionibus et divisionibus, etc; cfr. supr.); *e.* non est bonum per se utilius nec est jus naturale; et opinio illud systema tanquam bonum per se vel tanquam jus naturale adstruens perniciosa est.

Ad min. 3 part. (bonum per accidens). Per accidens quidem potest esse

minus malum, et sic bonum negativum, i. e. si tantae obstant difficultates ut sit impossibilis tendentia ad finem perfecta, melius est saltem aliquomodo posse, licet difficiliter, datis omnibus libertatibus, quam nullo modo posse tendere in finem; — sed per accidens, sensu adversariorum, i. e. ob provectiorem perfectionem et progressum civilitatis humanae, illud esse bonum positivum optabilius, hoc contradictorium est; — *e.* opinio illud praedicans et retinere cupiens, perniciosa est.

Ad min. 4 part. (malum minus insanabile retinendum). Haec opinio 1) absurda supponit: a) homines non posse erroribus intellectus liberari, b) aut non posse moveri ad id quod viderint melius esse volendum, c) aut naturam humanam perfici non posse, ad progressum non ordinari; — 2) prohibet quominus ad meliores condiciones tendere conemur; favet conditionibus malis confirmandis et in perpetuum conservandis; nihil habet firmum quod evolutioni etiam extremae liberalismi opponat; — 3) producit erroris minorem horrorem, pacificam consuetudinem, mox dubium et opinionum mutabilem fluctuationem; animorum relaxat vigorem; paulatim solvit socialia vincula; *e.*

Schol. 1^m Etiam sub hoc respectu adhaesionis subjectivae dividuntur liberales: 1) *radicales* (jus naturale dicunt), — 2) *mitiores* (bonum per se, non tamen jus naturale), — 3) *catholici liberales audaciores* (bonum per accidens), — 4) *catholici liberales timidiore* (malum lugendum sed insanabile retinendum) — Contra hos omnes, *catholici* tenent illud systema esse malum, aliquando tolerandum quidem ut minus malum, sed semper sanabile et omni conatu sanandum.

Schol. 2^m Unde ergo illud *catholicorum liberalium* nomen? — R. Ex eo quod viri, bonae plerumque voluntatis, putabant se posse, salva conscientia, in aliquibus, v. c. in vita privata, vel in theoreticis, cum religione catholica stare, et tamen simul in aliquibus, v. c. in vita publica, vel in practicis, vel saltem pro majore hominum progressu, cum liberalismo moderno stare, atque ita omnia conciliare quae natura sua inconciliabilia sunt.

Propositio 198.

Contra hunc liberalismum, stricto officio tenentur tum homines privati, tum societates et viri publice agentes, omni medio honesto positivos conatus adhibere, ejusque extirpationem procurare.

Prob. Liberalismus natura sua clades et ruinas plurimas inducit, easque tum physicas tum morales, tum in ordine privato tum in ordine sociali, tum theoreticas tum practicas; — nec tamen est rationabiliter desperanda sanatio generis humani; — *a.* contra tale malum stricto officio tenentur omnes homines se defendere, in omnibus illis ordinibus in quibus imminet malum, omnibus mediis honestis, ita ut alii limites non sint nisi ipsa impossibilitas (moralis); *e.*

Schol. *Quae sint media apta hodierna.* — R. 1) Media supernaturalia : fides catholica, spes in oratione, caritas christiana, obedientiae unitas erga Pontificem Maximum. — 2) Media naturalia : a) negativa : horror societatum secretarum, fuga quotidiani cum liberalibus consortii : voce, lectionibus, commercio ; — b) positiva, quoad intellectum : philosophia scholastica verbo et scripto spargenda defendenda (haec enim sola veritatem distincte docet), educatio puerorum in bonis scholis ; — c) quoad actionem : associationes particulares ad bona quaeque, electiones politicae.

ARTICULUS 3.

De potestate legislativa.

Propositio 199.

Nequit esse societas civilis sine ulla lege fundamentali; scripta vero constitutio non est necessaria.

Notiones. *Lex fundamentalis* illa est quae ipsam societatem concretam facit, ejus formam attingit, ejus diversas partes constituit, organa fundamentalia creat quibus auctoritatis functiones stabiliter addicantur, ipsam structuram rei publicae respicit. Unde etiam societatis *Constitutio* saepe dicitur.

Prob. 1^a pars (*sine ulla*). Ex natura rei, et ex facto concreto originis singularum societatum, oriuntur variae relationes, jura et obligationes singulorum societatis membrorum, variaeque concretae societatum structurae; et variis conditionibus ac modis limitata transfertur in subjectum suprema auctoritas; — *a.* in his omnibus consistit ipsa lex fundamentalis seu constitutio; *e.*

Prob. 2^a pars (*scripta*). Sine constitutione scripta : 1) potest societas suum finem attingere, 2) multae societates de facto fuerunt et sunt, 3) monarchia ordinario existit, quae tamen legitima est; *e.*

Coroll. 1^m Ergo pessime agunt qui ordinem turbant ut scriptam constitutionem, chartam, obtineant a principe.

Coroll. 2^m Ergo in scribenda constitutione nihil statuere licet quod sit contra jura naturalia vel jura praeexistentia acquisita sociorum : quia constitutio scripta nequit esse justa nisi in constitutione vera societatis fundetur.

Propositio 200.

Summae auctoritatis civilis potestas legislativa non eo usque porrigitur, ut suis actibus constitutionem seu legem fundamentalem attingat.

Stat. quaest. Existere apud societatis auctoritatem potestatem legislativam quae etiam vere obliget, cfr. supra : prop. 40. — Jam quaeritur de ejus extensione.

Prob. Lex fundamentalis aut sunt sola principia legis naturalis, aut insuper jura certa quae ex illo facto concreto oriuntur quod societati originem dedit; ac determinat ipsas condiciones physicas ejus existentiae, et regiminis formam, et auctoritatis summae possessionem, exercitium et translationem; — *a.* talis lex, utpote a summa auctoritate independens, ab ea violari non potest; *e.*

Coroll. 1^m Ergo immutatio legis fundamentalis, et quaevis ejus variatio non pure accidentalis, *nec a solo principe* fieri potest, qui legi fundamentali subest, nec jus habet nisi societatem gubernandi conformiter ad hanc legem; *nec a solo populo*, qui tenetur obedire principi conformiter ad hanc legem imperanti; sed *solum utriusque partis consensione*.

Coroll. 2^m Ergo quoad organorum fundamentalium, a constitutione stabilitorum, evolutionem perfectiorem, vel quoad organorum secundariorum constitutionem, potest auctoritas civilis leges ferre.

Coroll. 3^m Ergo effatum istud : « *salus populi suprema lex esto,* » licet multis abusibus obnoxium, verum tamen est, si modo caute intelligatur, ita scilicet ut in casu *absolutae necessitatis publicae* jura privata non quidem tollantur, sed suspensa maneant, quamdiu periculum publicum requirat; itemque ut liceat ob eandem necessitatem a legis fundamentalis ipsius praescripto deflectere ad tempus. Haec autem absoluta necessitas publica plerumque non nisi tempore belli vel socialis perturbationis continget.

Coroll. 4^m Ergo exclusis rebus quae ad ipsam gubernii formam innovandam spectant, potestas legislativa in iis omnibus lege definiendis spatium poterit, quae ad operationem socialem convenienter promovendam vel rite dirigendam necessaria aut opportuna videbuntur.

Propositio 201.

Legis civilis fundamentum et norma esse debet justitia, non mera utilitas.

Stat. quaest. 1) Leges, ex ipsa generica sua definitione, debent intendere bonum commune; sed ulterius quaeri potest quodnam bonum commune debeant intendere : utile an justum.

2) Respondent non pauci recentiores, qui nempe omne jus et omnem moralitatem cum ipsa auctoritate civili confundunt, vel saltem ex ea derivant, legislatorem debere bonum utile intendere, quo ipso facto legem fore justam, justumque facere illud quod justum non fuisset.

3) Respondemus posse quidem imo debere legislatorem respicere bonum commune utile; at negamus illud bonum utile posse proponi ut fundamentum et normam; sed hanc debere esse bonum justum, seu ad valorem legum imprimis requiri ut sint justae.

Notiones. Justa est lex : 1) *ex parte legislatoris*, si is pollet auctoritate competente, i. e. ea sola attentat ad quae jus habet; incompetens enim esset, si vel iis praeciperet qui sibi subditi non sunt, vel aliqua praeciperet ad